

מעדני כתב

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת עקב תשפ"א שנה שלישית גליון 99

בעניין ניקוי הספר מפרור חמץ אם הוא אסור משום מוקצה

ולפ"ז הוא הדין דמותר לנקות הספר מפרור חמץ המונח עליו ואין בזה משום מוקצה, דלא גרע מהדחת כלים דשרי, ומהורדת הנוצות דשרי.

והנה בשונה הלכות סימן ש"ח ס"י כתב ז"ל מותר להסיר זכוב ביד או שאר דבר מוקצה מהכוס והקערה בשבת היכא דליכא משום בורר, ואין בזה משום טלטול מוקצה אלא תקון האוכל, ולא גזרו חכמים ע"ז משום מוקצה, וכ"ש היכא דמאוס דהוי כגוף, וכ"ש בכלי כגון לקבל המוקצה בכף ולזרוקו דמותר, חזו"א או"ח סי' מ"ז סקט"ו, ולענ"ד ראי' לזה מסי' ש"ב דין ז' ודין ט', וע"ל סימן של"ו דין י"ד וצ"ע, ק, עכ"ל.

וראיתו מהשו"ע בסימן ש"ב הוא כמשנ"ת מטיט שעל גבי מנעלו או בגד שיש עליו לכלוך דמוקחו, ומוכרז שאין בזה משום מוקצה, ומה שהקשה מסימן של"ו היינו ממה שכתב שם דאם נמצא לאחר הליכתו דנדבקו עשבים ברגליו בין אצבעותיו או על מנעליו יזהר שלא לסלקם בידיו דאסורים בטלטול משום מוקצה, והרי לפמ"ש"כ החזו"א גם כאן מותר להסירם בידים דנקרא תיקון גופו או מנעליו ולא חל ע"ז שם טלטול אלא סילוק המוקצה, ומשמע דס"ל דאסור וצ"ע.

יבואר דעת הפמ"ג שאסור להסיר מוקצה הדבוק בספר

וע"ע בבאה"ל סי' ש"מ סעי' ג' ד"ה שעל הקלף שכתב בשם הפמ"ג בא"א שם ס"ק ד' שאם נטף שעווה ע"ג אותיות אין בהסרתו משום מוקח או כותב, אבל יש איסור טלטול השעווה, ולכא"ל למש"כ החזו"א הרי אינו אלא תיקון הספר ולא חשיב בטלטול מוקצה וצ"ע. ויעיין במנחת חלק ח' סימן ל"ח אות ג' שכתב כסברת החזו"א והחזיק בדעתו, אבל הביא משולחן ערוך הרב דס"ל דהסרת הנוצות שרי בתנאי שאינם מוקצה שהיו בתוך הכר וצ"ע, יעו"ש.

נמצא דהשאלה של הסרת החמץ מהספר דמי להסרת שעווה מספר דהפמ"ג אסר בזה, אבל בחזו"א ס"ל דשרי מכל הנך ראיות שהבאנו.

ובחזו"א שם בס"ק כ"א כ' דזה גם היתיר של כיבוד הבית, משום שהפסולת בטלה אגב הקרקע, אבל ברמב"ן במלחמות בפרק כל הכלים עמוד בזה ג"כ אמאי אין בכיבוד הבית משום טלטול מוקצה וכתב טעמים אחרים, ומשמע דלא ס"ל כסברת החזו"א.

והקשה לי ממה שכתב ברעק"א בסימן תק"ק דמותר להסיר שברי פתילות ביו"ט כדי להדליק, ואע"פ שזה מוקצה, דמותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש, והדלקת הנר אוכל נפש הוא, ויש לעיין דבזמנינו שיש את אור החשמל ואין הדלקת הנר צורך אכילה ממש אפשר דלא חשיב צורך אוכל נפש ואסור, אבל יש לעיין למה לא דמי להדחת כלים דשרי אפי' שיש מוקצה וכמשנ"ת וצ"ע, שוב הראוני בס' הל' חג בחג הל' יו"ט פ"ב הל' ל"ח שכתב בשם מרן הגריש"א זצ"ל דמותר להוציא שירי פתילה מן הנר משום האי טעמא שאינו חשוב טלטול מוקצה שהמוקצה בטל לגבי הכלי, וגם אינו עוסק אלא בנקיון הכלי.

הערות בהתיירא דכתלי דחזירי בשבע שכבשו

ובדין חדש וערלה וחלה שאינו איסור בלבד אלא יש בהם ביטול מצוה

וכן הקשה מהא דאמרו בר"ה דף י"ג אהא דכתבי "ויאכלו ממחרת הפסח מצות וקלוי בעצם היום הזה" אקרוי עומר והדור אכול, ומבואר שהיה אסור להם לאכול מעבור הארץ קודם הקרבת העומר, והקשה בטורי אבן שהרי הותר להם אפי' כתלי דחזירי ולמה הוצרכו להקריב העומר כדי להתיר החדש באכילה.

ותי' שם בטו"א, דכל שאפשר לתקנו על ידי הפרשה או על ידי הקרבת העומר לא הותר להם לאכול בלא תיקון, ולא הותר להם אלא מה שאי אפשר לתקן ולאכול.

אלא שהוקשה לו מהא דתנן רפ"ק דערלה ע"ת שבאו אבותינו לארץ מצאו נטוע פטור, נטעו אף על פי שלא כבשו חייב, והא ערלה אין היתר לאיסורו ומכל מקום נאסר מיד בניסתם לארץ, ומ"ש מכתלי דחזירי שהותר להם, וכתב ליישב בדוחק דצ"ל דמיירי במצניע מפירות הללו של ערלה לאחר ז' שכבשו, אבל באמת ב' שכבשו היה מותר להם אכילת ערלה.

והנה אם לא הותר אלא שלל עכו"ם ניהא, אבל בגמ' חולין דף י"ז נסתפקו דאפשר דגם שלל ישראל שרי וא"כ קשה כל קושיות הנ"ל למה נאסרו בערלה ובטבול לחלה ובחדש כשנכנסו לארץ.

נשאלתי במי שמצא בשבת פרור חמץ דבוק בספרו, ורצה להורידו כדי שלא ישאר בספרו בפסח, ונסתפק אם הוא אסור משום מוקצה, שהרי פרור זה אינו עומד לאכילה, וגם אינו ראוי לאכילת בהמה כיון שאין בהמות מצויים אצלינו, וא"כ הוי מוקצה ואסור לטלטלו, ואינו חשוב כגוף של רעי שהרי אינו מאוס עליו.

והנה לכאורה יש להקשות בהא דמותר לקנח טיט שעל גבי בגדו ולגררו בצפורן כדאיתא בשו"ע סימן ש"ב ס"ז, ואמאי לא הוי מוקצה, ומשמע דבכל אופן מותר לו לקנח את הטיט ואפילו באופן שלא חשיב כגוף של רעי, וא"כ אמאי ליכא בזה משום טלטול מוקצה. וכ"כ במ"ב שם ס"ק י"א בשם הלכות גדולות שאם ישב לו זרע פשתן או תבשיל על כסותו מותר לקלפו, ונראה דגם כשהוא מוקצה מותר, וכן קשה מהא שכתב הרמ"א שם ס"א שמותר להוריד נוצות מעל הבגד, ואמאי לא חייש משום מוקצה.

וצ"ל לכאורה כמש"כ החזו"א סי' מ"ז ס"ק ט"ו בהא דמבואר בשבת דף קמ"ב ע"ב שמותר ביו"ט להוציא פסולת מתוך האוכל כשהאוכל מרובה על הפסולת, וכתבו התוס' דאינו מוקצה משום דבטל הוא, וכתבו עוד שגם האבן שעל פי החבית מותר לטלטלו משום דהאוכל רבה על האבן, וכתב ע"ז החזו"א ז"ל ונראה דהאי ביטול פסולת המועט שלא יהא חשיב מוקצה, אינו בענין הביטול של תערובת, דהא באבן ע"פ החבית אין כאן תערובת, ולא שייך ביטול, אלא ענינו דאוכל המעוכב ע"י מוקצה מותר להפריש המוקצה מן האוכל ולא חשיב לטלטול מוקצה אלא תיקון אוכל ולא גזרו חז"ל ע"ז משום מוקצה, והלכך באוכל מרובה שרי להפריש המוקצה, ומה"ט הוי שרי למשקל אבן אם לא משום דחשיב כפסולת מרובה, וכדמותרין התם, ומכאן למדנו דמותר להסיר זכוב או שאר מוקצה מהכוס והקערה בשבת היכי דליכא משום בורר ואין בזה משום טלטול מוקצה עכ"ל, וכ"כ בתהלי"ד סימן שיי"ט ס"ק כ"ו, ועי' ברמב"ן וברשב"א שם שכתבו להדיא דהא דמותר להסיר פסולת שבתוך האוכל משום דבכה"ג חשיב תיקון האוכל.

הדחת כלים שרי בשבת לצורך השבת אפי' שנוגע במוקצה

ולכאורה מוכרח כן מהא דמדיחין כלים מלילי שבת לשבת, והרי על הכלים מונח פסולת שאינו ראוי לאכילה ומכל מקום מותר לקנח את המוקצה מעל גבי הכלי, וע"כ דכל שהוא מתקן הכלי אינו חשוב כעוסק במוקצה אלא בכלי, וכמו באוכל מרובה שמותר לטלטל את הפסולת אע"פ שזה מוקצה.

ועוד ראייה לזה, ממש"כ האחרונים לדון בברירות העצמות מן הדגים בשבת בשעת אכילה כמבואר בבה"ל סימן שיי"ט ס"ד, והרי העצמות הם מוקצה ואין מותר לטלטלם, אלא ע"כ דכל שעוסק בתיקון הדגים מותר.

איתא בגמ' חולין (דף י"ז:) בעי רבי ירמיה אברי בשר נחירה שהכניסו ישראל עמהן לארץ מהו, איתא אילימא בשבע שכבשו השתא דבר טמא אישתרי להו דכתבי "ובתים מלאים כל טוב" ואמר ר' ירמיה בר אבא אמר רב כתלי דחזירי בשר נחירה מבעיא, אלא לאחר מכן, ואיבעית אימא לעולם בשבע שכבשו כי אשתרי להו שלל של עובדי כוכבים, ידידה לא אישתרי, תיקו.

והנה בטורי אבן בר"ה דף י"ג הקשה מהא דבשבע שכיבשו נתחייבו בחלה כדאיתא בכתובות דף כ"ה. דאמר רב הונא בריה דרב יהושע אשכחתינהו לרבנן בב"ר רב דיתבי וקאמרי אפילו למאן דאמר תרומה בזמן הזה דרבנן חלה דאורייתא שהרי ז' שכיבשו וז' שחילקו נתחייבו בחלה ולא נתחייבו בתרומה, ואמינא להו אנא אדרבה אפילו למ"ד תרומה בזמן הזה דאורייתא חלה דרבנן דתניא "בבואכם אל הארץ" אי בבואכם יכול משנכנסו לה שנים ושלשה מרגלים ת"ל "בבואכם" בביאת כולכם אמרתי ולא בביאת מוקצתכם, ע"כ, ומבואר שנתחייבו בחלה מיד בכניסתם לארץ גם בלא כיבוש ואם גם דברים אסורים של ישראל הותר להם למה נאסרו בטבול לחלה, וכן הקשה ברש"י בחולין שם.

יבואר דלא הותר להם אלא איסורים אבל לא הותר להם ביטול מצוות

והנה יש ליישב כל הני קושיין בדרך אחת, ד"ל דרך איסורים הותר להם אבל לעבור על מצוות עשה לא הותר להם, דהנה לגבי מה שנתחייבו בחלה מיד בכניסתם לארץ כתב הרש"ש דאולי לא נצטוו בשבוע שכיבשו אלא במצוות הפרשת חלה, אף דבאמת הותר להם לאכלה בטבלה, דלא נצטוו אלא להפריש חלה ולתתה לכהן, אלא דמ"מ היה אסור להם לאכול החלה רק משום גזל שהרי הוא ממון כהן, אבל משום טבל לחלה היה מותר להם לאכלו [וכ"כ באבי עזרי' ה' מלכים, וכוון להרש"ש].

והנה יקרי הרב הגאון ר' יעקב הונגסברג שליט"א הוסיף דאפשר שהיה אסור לאכול את הטבל לחלה מטעם אחר, והוא, דיש בזה משום ביטול מצוות הפרשה מאותו טבל שלא הפרישו ממנו חלה, וכשאוכלו הרי הוא כמבטל מצוות הפרשה מאותו טבל.

יבואר אמאי חדש נאסר מיד בכניסתם לארץ

ולעניין קושיית הטורי אבן מחדש שנאסר מיד בכניסתם לארץ, והוצרכו להקרב העמר להתירם בחדש, י"ל ג"כ כמשנ"ת דרך איסורים הותר להם אבל לעבור על מצוות לא הותר להם, וכמו שביאר מרן הגר"י במנחות דף ס"ח שאמרו שם דאע"פ שהאיר המזרח של ט"ז מתיר החדש מכל מקום בעינן עד הביאכם את עומר התנופה למצוה, ועמד שם בזה וז"ל והנה צ"ע מאי שייך לשון מצוה מן המובחר בעלמא, דהא זה איסורין, ומצוה מן המובחר שייך רק במצוות, וע"כ צ"ל דזה שייך למצוות העומר, דהוה בזה מצוה מן המובחר, אבל צ"ע מאי זה תלוי בעומר, [ובטורי אבן לר"ה פ' דברי התוס' דאינו אלא מדרבנן, וזה צ"ע דהא מקרא פרכין דעד הביאכם ע"כ דהוה מן התורה], וכן גם מלשון רש"י שכתב דמצוה להמתין עד הבאת העומר משמע ג"כ דאין זה איסור עשה החדש קודם הקרבת העומר, אלא שזה מצוה המתנה עד שיקריבו וכדברי התוס'.

וכתב שם עוד וז"ל והנה בטור"ה בר"ה (דף י"ג ע"א) הקשה אהא דאיתא שם ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מעיקרא לא אכול, דאמאי היו אסורין לאכול מקודם משום איסור חדש והרי בחולין (דף י"ז) איתא ובתים מלאים כל טוב דאפילו כתלי דחזירא הותר להם ומ"ש איסור חדש מכל האיסורין, אמנם לפ"ד התוס' דאיכא עשה או דהוה למצוה בעלמא, א"כ נחא דלא שייך הך היתרא דכתלי דחזירא אלא במאכלות אסורות, אבל לדין מצוה בעלמא ל"ש הך היתרא וכיון דאיכא עליהם דין דעד הביאכם למצוה ע"כ בעי הקרבת העומר, דמצוה זו הלא איכא גם בזמן שאין איסור חדש ג"כ ופשוט, וע"כ שפיר קאמר בגמ' מעיקרא לא אכול משום דין דעד הביאכם למצוה, עכ"ל.

ומבואר בדבריו דמה שהיה איסור חדש מיד שנכנסו לארץ אע"פ שהיה מותר להם כתלי דחזירי, אינו אלא משום המצוה להקריב העומר לפני שאכלו מן התבואה דבעינן שתהא הקרבתו ראשית התבואה ומשום הכי נאסרו באכילת חדש, וא"כ נמצא דאיסור חדש הוא משום קיום מצות הקרבת העומר, שיהיה בשלימות הראויה קודם שיאכלו בני ישראל מן החדש, וא"כ י"ל דלהכי נאסרו בזה, ולא משום מאכלות אסורות שבו.

יבואר אמאי ערלה נאסר מיד בכניסתם לארץ

ובישוב הקושיא מערלה דמבואר דנתחייבו מיד בכניסתם לארץ, העירני בני יקרי הרה"ג ר' יעקב שליט"א ד"ל כמשנ"ת דרך איסורים הותר להם אבל מצות

בענין רקוד וספוק כפיים בסיום מסכתא בשבת

שמעתי מהגאון ר' מרדכי בונם זילברברג שליט"א שיש מורים שמותר למחות כפיים ולעשות רקודים בשמחת סיום מסכתא בשבת או ביו"ט, ולכאורה יש לעיין בהיתר זה, דאפשר דלא דמי לאה דהתירו רקודים לכבוד התורה בשמחת תורה.

דהנה הא דהתירו ריקודים לכבוד התורה בשמחת תורה מקורו בדברי רב האי גאון, והביאו בשו"ת מהר"ק סימן ט' וז"ל, ועוד בתשוב' אחרת (של רב האי גאון) אומר אסור להביא מגומראות ביום תשיעי ספק שמני כו' ודאי יום זה רגילים אצלינו

יבואר אם אין הפרשת חלה אלא תיקון מאכלו אמאי אילם לא יתרום והרי סוף סוף מתקן מאכלו

והנה הגמ"א סימן ח' סק"ב כתב הטעם בדרכת חלה שרי לברוכי מיושב אף דכל ברכת המצות בעי לברוכי מעומד, היינו טעמא משום דהפרשת חלה אינה מצוה כ"כ דאיהא אלא לתקן מאכלו, אמנם כתב עליו הגר"א שם דדבריו אין להם שחר דהא אמרינן לא יעשה אדם עיסתו בקין ע"כ דאיכא מצוה בזה ע"ש.

והנה פשוט כוונת הגמגן אברהם דס"ל שאין הפרשת חלה מצוה כ"כ אלא תיקון מאכלו כשהיטה ונטילת ידים, וכמו שכתב הרמב"ן בשורש הראשון לענין נטילת ידים וז"ל והנטל עשר פעמים ביום ואוכל אין לזה מצוה יותר מזה" ע"ש, וכוונתו דאין בנט"ל מצוה אלא תיקון והכשר הידים לאכילה ולהכי בנטל עשר פעמים ביום לא קיים יותר מצוה בזה, מאשר אם לא אכל פת כלל שהרי שניהם לא אכלו בלא נטילת ידים, והכי נמי ס"ל להגמגן אברהם במצוות הפרשת תרומ' מ' וחלה, ולדבריו קשה לומר דהא דאילם לא יתרום הוא משום שחר בשלימות המצוה שהרי הפרשת חלה אינו אלא אפשרות לתקן מאכלו שלא יאכל מכלים וא"כ למה לא יפריש בלא ברכה הרי סוף סוף אינו אוכל מכלים ובשלמא אם הוי ס"ל דאיכא מצוה בהפרשה צריך לעשות המצוה בשלימותה אבל כיון דס"ל דאינו מצוה כלל אלא תיקון מאכלו גם אם יפריש בלא ברכה שפיר מתקן מאכלו, וגם אם הוי ס"ל דחייב הברכה הוא הודא' ל' יתברך על המצוה שפיר יש לברך על מצוה זו כמו שמבכרים על השחיטה שכתב הט"ז ביוה דעה שהוא כברכת השבח על שנאסרו בגביה והוצרכו להשחיטה, אבל כיון דס"ל להגמגן אברהם שברכת המצוה הוא שלימות במצוה ואינו משום חיוב הודא' על המצוה ולהכי ס"ל שיתעסק בצמצום קודם עלות השחר אע"פ שלא יוכל לברך א"כ אמאי אילם לא יתרום. ולכאורה צריך לומר שגם הגמגן אברהם ס"ל דאיכא מצוה בהפרשה אלא שאינה מצוה המחויבת כציעית ותפילין אלא שכל חיובו אינו אלא כשרוצה לאכול ולהכי ברכה ידידה יכול לברך במיושב, ובאמת ראית הגר"א מהא דלא יעשה עיסתו בקין הוא ראיה אלימא דאיכא מצוה בהפרשה, וע"כ דלכו"ע איכא מצוה אלא שאינה מצוה גמורה.

כמה ראיות מהראשונים אם איכא מצוות הפרשה מלבד איסור טבל

ועוד נראה להביא ראיה ברורה מהתוס' פ"ק דר"ה דף ק"ד ע"א [בד"ה ומעשרות] שנתקשף אמאי קבע הכתוב זמן לביעור מעשרות בשנה רביעית ושביעית הא קעבר בבל תאחר בג' רגלים ותקריצו דבל תאחר אינו עובר אלא בהפריש תרומות ומעשרות ולא קיים בהו נתנה לכהן וללווי אבל ככהן שיש לו בביתו ועדיין לא הפריש אינו עובר בבל תאחר אבל ביעור מעשרות יש גם על טבל שעדיין לא הפריש שצריך להפריש ולתת לכהן או

עשה לא הותר להם, והרי מבואר ברמב"ן שאיסור ערלה תלוי במצוות רבעי, וכמ"כ בפרשת קדושים בטעם איסור ערלה וז"ל, וטעם המצוה הזאת, לכבד את ה' מראשית כל תבואתו מפרי העץ ותבואת הכרם וז"ל נאכל מהם עד שנביא כל פרי שנה אחת הלולים לד', והנה אין הפרי בתוך שלש שנים ראוי להקריבו לפני השם הנכבד, לפי שהוא מועט, ואין האילן נותן בפרי טעם או ריח טוב בתוך שלש שנים, ורובן לא יוציאו פירות כלל עד השנה הרביעית. ולכן נמתין לכולן ולא נטעום מהם עד שנביא מן הנטע שננטעו כל פריי הראשון הטוב קדש לפני השם ושם יאכלוהו ויהלול את שם ד', והמצוה הזאת דומה למצוות הבכורים, ואמות הדבר ועוד, כי הפרי בתחילת נטיעת האילנות רב הלחות דבק מאוד מוץ לגוף ואינו טוב לאכלה, כג שואין לו קשקשת, והמאכלים הנאסרים בתורה הם רעים גם לגוף, וכו' עכ"ל.

וא"כ לדבריו נחא הא דנצטוו מיד בכניסתם לארץ בערלה, דאע"פ שהותר להם כל המאכלות האסורות מכל מקום איסור ערלה הרי אינו איסור בלחוד, אלא יסוד איסורו הוא משום קיום המצוה דרבעי, שיהא הפרי הראשון קדש הלולים לד', וא"כ נהי דמשום איסורא דערלה לא נאסר להם בשבוע שכיבשו ושבע שחילקו, ולא היה לוקה מי שאכל ערלה בשנים אלו, מ"מ משום קיום המצוה דרבעי היו הפירות אסורים באכילתם.

יבואר מהו לישנא דחייב בערלה ופטור מן הערלה והרי צריך לומר אסור בערלה ומותר משום ערלה

ובזה מדויק היטב מה שאמרו במשנה חייב בערלה ופטור מן הערלה ולמה לא אמרו כמו בשאר מאכלות אסורות אסור ומותר, וע"כ דשורש חיובו הוא חיוב הנהגה בערלה כדי שיהא הרבעי פירות הראשונים לד', וזהו עיקר חיוב הערלה, ולהכי נקט הלשון חייב בערלה ופטור מן הערלה.

ולכאורה לפ"י לא יתכן איסור ערלה בלא רבעי, וא"כ אם יש ערלה בחוץ לארץ מהלכה למשה מסיני ע"כ דיש גם רבעי, ובאמת הרי נחלקו בזה הגאונים והרמב"ם בפרק י' ממאכלות אסורות, ושיטת הרמב"ם דרבעי לא נוהג בחוץ לארץ, דלא אמרו אלא הערלה יעו"ש, ואי נימא כמשנ"ת דאיסורא דערלה הוא משום רבעי א"כ אמאי בחוץ לארץ לא נתחייבו ברבעי, וצ"ע.

ובאמת הרמב"ם דס"ל דלא נאמר רבעי בחוץ לארץ לשיטתו אויל דס"ל טעם אחר באיסור פירות ערלה וכמו שכתב הרמב"ן בשמו בפרשת קדושים הובא לעיל, וניחא היטב דלשיטתו שפיר י"ל דאיסורא דערלה אינו תלוי ברבעי, וא"כ אפשר דהפירות אסורים משום ערלה אע"פ שלא נתחייבו ברבעי.

אכן אכתי תקשי להרמב"ן דגמג' בברכות דף ל"ה נחלקו אם דווקא בכרם נאמר חיוב רבעי או גם בשאר אילנות, ולכאורה הרי איסור ערלה ודאי דנוהג בכל האילנות, שהרי התורה אמרה ונטעתם כל עץ מאכל, ולסברת הרמב"ן הנ"ל היה צריך לנהוג רבעי בכל האילנות וצ"ע.

ובעיקר הקושיא מערלה כתב במנחת חינוך מצוה תקכ"ז שפירות הערלה שגדלו כשנכנסו לארץ נאסרו לאכלם אחר שכיבשו וחילקו אם נשאר מאותם פירות.

לרקד בו אפילו כמה זקנים בשעה שאומר קלוסים לתורה אלא שזו משום שבות הוא, ונהוג בו היתר משום כבוד התורה עכ"ל רב האי גאון כאשר הביא רבינו יצחק אבן גיא, הרי לך שמנהג העשוי לכבוד התורה דוחה אפילו איסור שבות דהיינו ריקוד ב"ט, עכ"ל.

והובא כל זה במגן אברהם סימן של"ט, וכן הוא במשנה ברורה ס"ק ח' וז"ל, וביום שמחת תורה מותר לרקד בשעה שאומרים קלוסים לתורה משום כבוד התורה, כיון דלית בזה אלא משום שבות, אבל בשאר שמחה של מצוה כגון בנשואין אפ"ה אסור,

ללוי. ועוד תרצו שם דקרא דביעור אתי לעבור בשני לאוין, ותרצו שם עוד בע"א יעו"ש. ומדבריהם משמע דלא בריא להו כולי האי אי ליכא בל תאחר בטבל שעדיין לא הפרישו ממנו תרומ' דהתוס' שם הוצרכו להביא ראיה דליכא קרא לחייב בבל תאחר בטבל שלא הפרישו ממנו עדיין תרומ' והוצרכו לתרין קושייתם בפנים אחרות ואי נימא דהתורה לא חייבה להפריש תרומות ומעשרות מטבל שיש לו בביתו כשאין רוצה לאכלו מה שייך לחייב בבל תאחר, דבל תאחר הוא במצוות שחייבים לקיימם בא הכותב להזהירנו שלא נאחר חובתנו כלפי המקום אבל בדבר שלא נתחייבנו כגון מה שייך לומר שלא נאחר קיומם וע"כ דס"ל להתוס' דנתחייבנו בהפרשת תרומות ומעשרות גם בלא איסור אכילת טבל.

והן אמת דבגמג' רעק"א ביו"ד ס"א על הט"ז שם כתב דבפשוטו ליכא חיובא להפריש רק אם רוצה לאכול הוא מצוה להפריש, וכן משמע מפשטות לשון רש"י דף ק"י: [אמנם באבי עזרי' פ"ג ממעשר ביאר דעת רש"י דס"ל דאיכא מצוה להפריש ע"ש שהאריך בזה]. וכן בשו"ת עונן יו"ט וז"ל ס"י ק"ד נסתפק האם אפשר לפדות הבן של אחר בלא שיתן תרומה ואינו נאסר משום שפירש תרומ' של אחר משלו על של חבירו. וכתב להלן דתרו"מ לא הוי מצוה כ"כ אלא תיקון הכרי ומכ"ש רש"י גיטין דמ"א, יעו"ש. וכן יעו"ש בס' ברכת אברהם לר' אברהם בן הרמב"ם ס"כ ה' שכתב בדעת הרמב"ם דליכא מצוות הפרשה. [ועי' באבי עזרי' תולדותיה ה' מעשר מש"כ בדעת הרמב"ם והק' ממכ"ש הרמב"ם להתיר הנאה של כילוי בטבל שהור באכילת עראי לבחנתו, יעו"ש].

אמנם מבני נור (וכ"כ תוס' ר"ה ד"ד. ואם אין מצוה, בל תאחר מנין דף א' אין בל תאחר על ההפרשה מ"מ איכא מצוה ביעור ואין סברא דבשעת ביעור מתחדשת מצוה עכ"ל [והראונו ש"כ במצפה איתן גיטין דמ"א: דמהתוס' ר"ה ד"ד. מוכרח דאיכא מצוה הפרשה גם בלא איסור אכילת טבל].

ולכאורה צריך לומר שגם הגמגן אברהם ס"ל דאיכא מצוה בהפרשה אלא שאינה מצוה המחויבת כציעית ותפילין אלא שכל חיובו אינו אלא כשרוצה לאכול ולהכי ברכה ידידה יכול לברך במיושב, ובאמת ראית הגר"א מהא דלא יעשה עיסתו בקין הוא ראיה אלימא דאיכא מצוה בהפרשה, וע"כ דלכו"ע איכא מצוה אלא שאינה מצוה גמורה משום שהמצוה אינו אלא כשרוצה לתקן מאכלו ולהכי מברכין בישיבה.

וגם לכבוד התורה אין כדאי להתיר אלא טיפוח וריקוד ולא קשקוש בפעמונים וזגים וכ"ש שאר כלי שיר דאסור [אחרונים], עכ"ל.

והגאון הנ"ל הביא שיש מורים שגם סיום מסכתא הוא לכבוד התורה וא"כ מותר לעבור על השבות דרקודים וספוק כפיים, שגם הוא לכבוד התורה.

יבואר אם מותר לרקוד בש"ת כשהספרים בארון הקודש

אמנם במעשה רב כתב שהג"ר א"ה מקיף שבע פעמים והוא ז"ל היה הולך לפני הספר תורה שמח מאד ברוב עוז וחדוה וחכמת אדם תאיר פניו כלפיד אש בוערת ומספק כף אל כף ומכרכר בכל עת לפני הס"ת וכשהחזיר הספר תורה לארון הקודש שוב לא היה שמח כל כך רק כמו שאר יום טוב, עכ"ל.

ונראה מדבריו דכשהס"ת היה במקומו בארון הקודש לא היה מוחה כף אל כף ורוקד כיון שאין זה לכבוד התורה כ"כ, דהא באמת כל יום שמחת תורה הוא יום שמסיימים בו התורה וא"כ למה לא היה שמח ורוקד בו גם כשהס"ת בארון, אלא ע"כ צ"ל דרק כשהס"ת מחוץ לארון הקודש ניכר הדבר שהריקוד הוא לכבוד התורה, ולכן רק אז היה רוקד ומפוזר לכבוד התורה, וכן נראה מהנהגתו של דוד המלך שהיה מפוזר ומכרכר בכל עוז בהולכי הס"ת למקומו, ולפי"ז בשמחת סיום בעלמא י"ל דלא הותר ריקוד, כיון דלא ניכר אז הכבוד התורה כ"כ כמו בשעה שהספר תורה מחוץ לארון הקודש.

אכן אפשר דלא ס"ל להג"ר שאסור לרקוד בזמן שהס"ת בארון במקומו אלא שלא היה נוהג הנהגת שמחה זו אלא בזמן שהס"ת מחוץ לארון, אבל אפשר דשרי לרקוד לכבוד התורה גם כשהתורה במקומה, וכן היה נראה מדברי רב האי שכתב שהיו רוקדים בשעה שאמרו קלוסין לתורה, ולא אמר שיהו דווקא בזמן שהתורה מחוץ לארון הקודש.

יבואר אי התירא דרב האי גאון אינו אלא לכבוד התורה או דגם לשאר מצוה

והנה בעיקר דינא דרב האי גאון שהתיר רוקדים לכבוד התורה, הנה ביש"ש ביצה דף ל"ו כתב דהוא הדין בשמחה של נשואין מותר ריקודים, דעיקר התירא דרב האי הוא עפ"י מש"כ התוס' בביצה דף ל' ע"א דרק בימהין שהיו בקיאים לעשות כלי שיר גזרו שלא שאין מרקדין שמא יתקן כלי שיר, אבל לדין שאין אנו בקיאים לעשות כלי שיר לא שייך למיגור שמא יתקן כלי שיר, ולא סמך ע"ז רב האי אלא במקום מצוה של כבוד התורה, אבל בזמן שהיו בקיאים לעשות כלי שיר והיה אסור ריקוד מעיקר הדין לא היה מותר רב האי אפילו במקום כבוד התורה.

ובאמת זה מוכרח מהדין דהירושלמי שהביא הרא"ש בפרק משילין, שבשמחת נשואין של רבי מחוץ כף כלאחר יד, ור' מאיר מוחה בהם, ורבי הו"ס דלצורך

מצוה מותר לספוק כף כלאחר יד אבל כדרך אסור גם במקום מצוה, ומבואר שלא התירו במקום מצוה, וא"כ מהיכי תיתי שכבוד התורה שאני ונתיב בו ריקוד, אלא ע"כ מוכח כמש"כ המהרש"ל שהתירא דרב האי אינו אלא לאחר התירא דהתוס' דבזמנינו ליכא למגור שמא יתקן כלי שיר, וע"ז סמך רב האי במקום מצוה וצ"ע.

ולדבריו אין לחלק בין שמחת נשואין לשמחת תורה, אבל מדברי המ"ב בסימן של"ט מתבאר דיש חילוק בין שמחה לכבוד התורה לבין שמחה של מצוה, דמשמע מדבריו דרב האי התיר אפילו בלי התירא דהתוס', דבס"ק ח' כתב דרק לכבוד התורה התירו לרקוד אבל בשאר שמחה של מצוה אין להתיר לרקוד, ובס"ק י' ע"ד הרמ"א שם שהביא התירא דהתוס' כתב דשלא במקום מצוה אין להתיר כדברי הרמ"א, ומשמע דעכ"פ במקום מצוה יש להתיר, ומבואר דבלי התירא דהתוס' מותר רק לכבוד התורה ולא לשאר שמחה של מצוה, אבל אחרי התירא דהתוס' מותר אפילו בשאר שמחה של מצוה.

ולפי"ז יש להתיר ריקוד בסיום מסכת, דזה לא גרע מואר שמחה של מצוה שהתירו בזמן הזה שאין בקיאים בתיקון כלי שיר.

ויש שכתבו שבישיבת הח"ח עשו שמחה ורקודים בחג השבועות לכבוד התורה כעין שאנו עושים בשמחת תורה, ולכאורה מוכח מזה דבכל שמחה שנהגו ישראל לכבוד התורה שייך היתור של המהרי"ק, וא"כ ה"ה בשמחת סיום מסכתא יש להתיר זאת, אך אפשר דבשמחת סיום כיון שאין נוהגין תמיד ברקודים להכי אין להתיר, אבל לכבוד התורה שנהגו לשמוח ברקודים התירו גם בשבועות לכבוד התורה וצ"ע.

ושמעתי שמו"ר בעל הקהלות יעקב זצ"ל מוחה במי שדפק על השולחן להשמיע קול בשמחת נשואין בשעת השירה בשבת, ולא סמך על מה שז' המ"ב דאחר שהתוס' כתבו דבזמן הזה לא גזרו סמכין עלה במקום מצוה, משום דזהו התירא קלישתא שנהגו היתר על פי התוס' וסמכו על זה במקום מצוה אבל אינו היתר מרווח.

יבואר שבזמנינו חזרה גזירת שמא יתקן כלי שיר למקומה

והנה בזמנינו שכל אחד יכול להדליק מכשיר שמשמיע שירים הרי חזרה גזירת חז"ל למקומה שהרי כשיספוק כף או ירקוד יכול לבוא להדליק ע"י הפעלת כפתור אחד מכשיר המשמיע קול שיר ונגינה, והוא בכלל גזירת חז"ל, וא"כ אפשר שחזרה תקנת חז"ל למקומה, ואין היתר אלא לצורך כבוד התורה כמו שהיה בזמן חז"ל, אבל התירא דהרמ"א והתוס' לצורך מצוה לא שייך בזמנינו, וכן שמעתי מידידי הגאון ר' מנדל לובין שליט"א וצ"ע.

ושמעתי שהגאון ר' אליהו מן שליט"א אמר ששמע ממרן בעל אילת השחר זצ"ל ששמע מהגאון ר' שמחה זלגי זצ"ל ששמע איש מפי איש שאחר קבלת התורה היו ישראל מרקדים כל היום של שבועות לשמחת התורה.

בעניין הקונה כלי של גוי מישראל ולא שילם עליו שאינו שלו אלא מדרבנן אם טבילתו מועלת לו

טבילתו עד שיעבור י"ד יום מקנייתו, או דלכל הפחות לא יוכל לברך על הטבילת כלי כל זמן שלא עבר י"ד יום מקנייתו.

והנה לענין קניית ציצית כיון שקונה אותו לקיים מצוותו ע"כ דבזה יש אומדנא דמוכח שאינו רוצה לחזור בו אחר שלבשו, ולא קנהו אדעתא שיוכל לחזור בו עד י"ד יום, ושפיר יוכל לברך עליו.

וגם המוכר חמין לעכו"ם מסתבר שבוה לא מכרו אדעתא דמנהגא שיוכל לחזור בו, אלא בזה יש אומדנא דמוכח שמוכרו מיד לעולם בלא אפשרות חזרה, וא"כ י"ל דהוא הדין בקנה כלי ובידך על טבילתו שלא יוכל להחזירו, משום דאיכא אומדנא שבוה לא קנה אדעתא דמנהגא וצ"ע.

אכן בפשוטו נראה דאפי"ם יוכל לחזור בו מכל מקום כל זמן שלא חזר בו הרי הוא שלו גמור אלא שהיו כתנאי שיוכל לחזור בו, ובפרט שהמוכר אינו יכול לחזור בו אלא הקונה בלבד א"כ נראה שהמכירה חלה אלא שיש לו זכות לחזור בו, וא"כ כל שלא חזר בו חשיב כשלו גמור, אלא שאם חזר בו לבסוף מתברר למפרע שלא קנה וברכתו לבטלה. אבל נראה שכל שבידך על טבילתו אסור לו לחזור בו מקנייתו כיון שע"ז תהא ברכתו לבטלה.

ובאופן שחזרו בו ומבטל מכירתו למפרע, יש כאן שאלה של רבית, שהרי משתמש במה שקנה בימים אלו, וכשמחזירו לו נמצא שהשתמש בשל המוכר והמעות שנתן לו הוי כהלוואה בידו, וא"כ הוי כרביית מה שהשתמש בינתים, וא"כ עדיף לעשות שהתנאי יהא שאם לבסוף ירצה לחזור בו הרי הוא קונה רק לזמן, ובזה ודאי דלא הוי כרביית, דהמכירה היתה עד הזמן שחזרו בו, והמעות לא היו הלוואה כי אם דמי המקח, וגם יוכל לעשות התנאי בעוד אופן, שיתנה שאם ירצה לחזור בו תתבטל המכירה למפרע, אך התשלום יתא' על דמי שמוש בחפץ וצ"ע.

לחשש ברכה לבטלה, דאולי כבר נפטר מטבילה ע"י טבילה הא', לכן צריך להחזירו שאם יטבול לא יברך, אבל י"ל דאין חיוב לטבול.

אבל בחי' החת"ס שם (ס"ק ז') העתיק דברי הט"ז בלשון חיוב, וז"ל וכתב עוד שהחזוני יודיע להקונים ממנו אח"כ אותן הכלים שהשאלים כבר שיטבילו הקונים בלא ברכה ע"ש בט"ז עכ"ל, הרי כתב בלשון חיוב שיטבילו רק בלא ברכה, ע"כ.

ונשאלתי בקונה כלי מגוי ועדין לא שילם עליו וטבל את הכלי, ואחר כך שילם לו, ורק אז נעשה הכלי שלו מדאורייתא, שהרי בגוי רק מעות קונות מן התורה, אם צריך לחזור לטובלו, דהרי בשעה שהטביל את הכלי עדין היה הכלי של הגוי מדאורייתא.

וכן יש להסתפק בקונה מישראל כלי שיוצר ע"י גוי שלא הטבילו המוכר, וקנהו במשיכה לחוד, והטבילו, ואחר כך שילם לו, אם צריך לחזור לטובלו לאחר שקנהו מן התורה, כיון דבשעה שהטבילו לא היה מחוייב בטבילה, והנה אע"פ שכבר היה ביד ישראל המוכר שהוא קנהו בקניין כסף, מ"מ אצל המוכר זה לא היה מחוייב בטבילה, משום דכיון שהכלי עומד רק למכירה לא חשיב ככלי אכילה ואינו חייב בטבילה, וא"כ אפשר דטבילתו בשעה זו לא מהני, כמבואר בהתם סופר².

והעירני חתני יקירי הרב הגאון ר' זאב גרבו שליט"א דכיון שמכרו לישראל אע"פ שלא קנהו אלא מדרבנן מכל מקום הרי הוא חשיב כבר מעתה ככלי אכילה, שהרי מעתה כבר אינו עומד למכירה אלא להשתמש בו לאכילה, שהרי הוא שלו מדרבנן, ותו אינו עומד למכירה, וא"כ שפיר עלתה לו הטבילה אז כיון שכבר נתחייב בטבילה, ולא יצטרך לטובלו שנית לאחר שישלם למוכר.

יבואר אם הקונה דבר ויש זכות לחזור בו אם חשיב כשלו

עוד העירוני דלמנהג המדינה כהיום שיוכל לחזור בו מהקניה עד ארבעים ושמונה שעות מהקניה, או שיוכל לחזור עד י"ד יום מהקניה ולקבל זיכוי לקניה אחרת, ואע"פ שהוא על פי חוקי המדינה מכל מקום כיון שקונה אדעתא דמנהגא קנה ויכול לחזור בו מדינא, וא"כ אפשר דלא חשיב כשלו כל זמן שיוכל לחזור בו, ולא חעלה לו

² בשו"ת מנחת יצחק חלק ח סימן ע כתב דכן מדוקדק מדברי הט"ז, דהנה הט"ז (יו"ד סי' ק"כ סק"י) כתב דהשואל כלי מישראל החזוני לצורך סעודה יטבולו בלא ברכה, אלא דיש להחזוני להודיע זה למי שיקנה ממנו אח"כ שלא יטבולו שנית בברכה עכ"ל, ומוכח מדבריו דאף שכבר טבל השואל הראשון הכלי מספק, מ"מ צריך הקונה אח"כ לסעודה לטבולו שנית רק בלא ברכה, ומשום דאולי כבר נתחייב בטבילה ביד הראשון, ולכן לא יברך, אבל טבילה מיהא בעי, אכן יש לטעון דאין כוונת הט"ז לומר דהשני חייב לטבול, אך אם יטבול מה איכפת לו, ורק יש לחוש

בעניין ועשיית הישר והטוב בעיני ד'

פסידא אלא שאינו חייב מן הדין בזה כופין אותו על כך, אבל במקום שיש לו פסידא אין כופין על כך אבל מצוה איכא. והנה אע"פ שלכא"ק קשה לקיים הנהגה זו למחול על שלו ועוד לתת לחבירו שכרו על מה שהזיקו, אבל אם התורה אמרה שבשכר "ועשיית הישר והטוב" נאמר למען "יטיב לך" א"כ למה לא יעשה לפנים משורת הדין והתורה הבטיחה שייטיב לנו, הגע עצמך אם היה עשיר אחד מנכסיו לנו שאם נוותר בדין תורה יתן לנו מליון דולר בבנק הרי לא היינו מהססים לוותר משלנו ולעשות לפנים משורת הדין, שהרי מובטח לנו שכרנו, ולא היה זה נקרא ויתור כלל, שהרי עושה לעצמו כדי ליטול שכרו, ואם הקב"ה הבטיחנו על כך לא נעשה כן ולא נאמין שהקב"ה גומל טוב לשומרי מצוותיו, והכל תלוי בגדול אמונתו במה שהבטיחנו התורה, שאם אמונתו חזקה ובורה לא קשה לקיים צווי יעודי התורה שהרי נוטל שכרו משלם, ובפרט שעל דברים אלו אמרו שנטול שכרו בעולם הזה מיד, כמו שאר מצוות של בין אדם לחבירו, ולמה לא יעשה המצוה ותצליחו שכרו מיד.

והנה איתא בבבא מציעא דף פג. רבה בר בר חנן תברו ליה הנהו שקולא חביתא דחמרא, שקל לגלימיהו, אתו אמרו לרב, אמר ליה הב להו גלימיהו, אמר ליה דינא הכי, אמר ליה אין, "למען תלך בדרך טובים", היב להו גלימיהו, אמרו ליה עניי אנו וטרדינו כולה ויכא ויכאפין ולין לן מיד, אמר ליה ליה חב גאריהו, אמר ליה דינא הכי, אמר ליה אין, "וארחות צדיקים תשמר", ע"כ. וברש"י שם כתב דאמר ליה הב ליה גאריהו משום לפנים משורת הדין. ולכאורה יש לעיין למה לא הזכיר מה שאמרו חז"ל ועשיית הישר והטוב זו לפנים משורת הדין אלא הזכיר קרא דמשלנו למען תלך בדרך טובים, וברש"י שם כתב שהוא חיוב דלפנים משורת הדין וצ"ע. ושייב בדין לעשות לפנים משורת הדין כגון בדינא דבר מצרא או בשומא דהר וכו' ופליגי עליהם, משא"כ כשאר לפנים משורת הדין אין כופין עליהם, היינו טעמא משום שאין להנותן

בעניין ברכה שמתברכים ונודע שכבר נתברך קודם

המסרבים לרבי ובקשו שישלם להם את כספם שכן המברק נשלח יומיים קודם לכן עוד בטרם קיבל הרבי את הכסף לצדקה, ובטרם התפלל, אם כן לא תפילתו של הרבי היא שהושיעה אותם המברק ובכל מקרה היה מנוע, ואמר להם הרבי וכי רציתם שאתפלל היום והחייילים יסתלקו רק כעבור יומיים תפילתי הועילה עד כדי כך שכבר למפרע הגיעה הישועה. והגישו את תעצומותיהם לרב העיר, והרב הכריע ראה מפקסו שהרבי צודק, שכאשר שהה ארון האלקים בבית עובד אדום הגיתי נאמר (שמואל ב' ו' יב) "וישב ארון ה' בית עובד אדום הגיתי" שלשה חדשים, ויברך ה' את עובד אדום ואת כל ביתו ואומרים חז"ל בברכות דף סג ע"ב מאי היא ברכה שברכו, אמר רב יהודה בר זבדא זו חמות ושמונה כלותיה שילדו ששה ששה בכרם אחד, ואמר על כך הרב רמי כמה זמן שהה הארון בבית עובד אדום הגיתי רק שלשה חדשים, ואם החמות שהיא אשתו של עובד ושמונה כלותיה ילדו בשעה שהארון היה בביתם ששה בכרם אחד על כרחנו שההארון התחיל לפחות ששה

בעניין הלאו דלא תחנם

ומשני אם כן לימא קרא לא תחנם מאי לא תחנם שמע מינה כולוה, תניא נמי הכי לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע, דבר אחר לא תחנם לא תתן להם חנם, ומתנת חנם גופה תנאי היא יע"ש. והנה בתרגום אונקלוס פירש פשוטו של מקרא לא תרחמון עליהן, והיינו שלא לרחם עליהם, ומהאי טעמא מבואר בגמ' דאסור להציל העכו"ם מן הבור, כדנתי רבי אבהו קמיה דרבי יוחנן העכו"ם והרוצים בהמה דקה לא מעלין ולא מורדין, ולמה אין מעלין אותן היינו טעמא משום שאסור לרחם עליהם, וכן הוא ברמב"ם בפ"י מע"ז, וצ"ע אמאי דרשא זו שהיא פשוטו של מקרא לא דרשו בגמ' להדיא. ויעיין בסמ"ג פ"ח שכתב אחר ג' דרשות של חז"ל בלא תחנם דפשוטו של מקרא הוא לא תרחם עליהם, והנה רש"י בפירושו החומש לא הביא אלא דרשא דלא תתן להם חנייה בקרקע ולא תתן להם חן, וצ"ע.

ואין לומר דס"ל להלכה כהראשונים דס"ל שלא נאמר לא תחנם אלא ב' עממין, שהרי האריך הרבה בשביעית סימן כ"ד להוכיח שהאיסור דלא תחנם הוא בכל האומות. ואפשר דהנה בגמ' ע"ז דף כ'. פריך אהא דאמר' דאסור לשבח גוי מהא דרשב"ג בירך על גוי נאה מה רבו מעשיך ד', ומשני דלהודות ל' יתברך שרי, ואפשר דה"ל החז"ל הוודה ל' על חכמתו של הגוי, שהרי מוכר על חכמי הגויים שנתן מכתמנו לבשר ודם, וכן בזה אע"פ שלא בירך עליו אבל כוונתו היתה להודות לשמים על החכמה שנתן בגויים, אבל בלא"ה אסור לשבח גוי בשום דבר. והנה בגמ' בע"ז שם דרשו ג' דרשות מהאי קרא, שאמרו שם על מה דתנן שאין מוכרין בתים יעכו"ם בארץ ישראל מנא הני מיילי דאמר קרא לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע, ופריך האי לא תחנם מיבעי ליה דהכי קאמר רחמנא לא תתן להם חן, ומשני א"כ לימא קרא לא תחנם מאי לא תחנם שמע מינה תרתי, ופריך ואכתי מיבעי ליה דהכי אמר רחמנא לא תתן להם מתנת של חנם,

רש"י בסוף פרשת ואתחנן פ"ו פס' י"ח כתב וז"ל "ועשיית הישר והטוב" זו פשרה לפנים משורת הדין, עכ"ל, וכן כתב הרמב"ם שם וז"ל ולרבותינו בזה מדרש יפה, אמרו זו פשרה ולפנים משורת הדין, והכוונה בזה, כי מתחלה אמר שתשמוור חקותיו ועדותיו אשר צוה, ועתה יאמר כי באשר לא צוה תן דעתך לעשות הטוב והישר בעיניו, כי הוא אוהב הטוב והישר, וזה ענין גדול, לפי שאי אפשר להזכיר בתורה כל הנהגות האדם עם שכניו ורעיו וכל משאו ומתנו ותקוני הישוב והמדינות כלם, אבל אחרי שהזכיר מזה הרבה, כגון לא תלך רכיל (ויקרא יט טז), לא תקום ולא תטור (שם פסוק יח), ולא תעמוד על דם רעך (שם פסוק טז), לא תקלל חרש (שם פסוק יד), מפני שיבזה תקום (שם פסוק לב), וכיוצא בזה, חזר לומר בדרך כלל שיעשה הטוב והישר בכל דבר, עד שייכנס בזה הפשרה ולפנים משורת הדין, וכגון מה שהזכירו בדינא דבר מצרא (ב"מ ק"ח א), ואפילו מה שאמרו (יומא פ"א) פרקו נאה ודבורו נכחת עם הבריות, עד שיקרא בכל ענין תם וישר, עכ"ל.

נשאלתי באחד שהבטיח שאם יתבשר שבתו או בנו זכו להפקד בהריון יתן סכום גדול לצדקה, ולמחרת בשורחו שכבר נודע להם לפני שבועיים שבתו בהריון האם צריך לתת הצדקה שהבטיח.

וכבר נודע המעשה המעשה עם המהרש"ם והובא כהגדה של פסח של הגאון ר' שמשון פנקס זצ"ל בהאי לישנא, מעשה בעיר שששה בה מחנה צבאי והחייילים נכנסו לתוך הבתים, אכלו ושתו וכוזו ורוששו את העיר, ומצב בלתי נסבל זה נמשך חודשים ארוכים, ובני העיר הלכו לבקש מרבי חסדי שהיה באותה עיר שישעיה אותם, אמר להם הרבי גתו לי אלף רובל לצדקה ואני אתפלל שבזכות צדקה זו יסתלקו החייילים מהעיר, וחלק מבני העיר סיכרו לכך שלא די במה שהתרוששו עד היום מהיכן נטל לתת עוד אלף רובל.

אבל החסידים שהיו שם התארגנו ואספו מבני העיר את אלף הרובלים והביאום לרבי, והרבי התפלל, ומיד למחרת הגיע מברק המורה לחייילים לעזוב את העיר, ובאו

בספר מעשה איש חלק ג' עמוד קס"ח מובא בשם הג"ה ברוך גריינמן שליט"א, דהחז"א ידו לא נגעה בעיתון, ופעם נטק לעיין בבאמור שכתב ראש ממשלת אנגליה צרציל, והביאו לפניו העיתון ולא הסכים ליגוע בו בידי, אלא הניחוהו על השולחן, והוריד משקפיו וקראו, אחר כך נטלוהו משם וידו לא נגעה בו, ואמר על צרציל אגראווענער גוי, והיינו גוי מוצלח, ע"כ. ויש לעיין בזה למה לא נאמר דבר זה משום לא תחנם, שכתב הרמב"ם פרק י' מהלכות עבודה זרה הלכה ד' וז"ל ומפני מה אין מוכרין להן שנאמר ולא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע, שאם לא יהיה להם קרקע ישיבתן ישיבת עראי היא, וכן אסור לספר בשבחן ואפילו לומר כמה נאה עובד כוכבים זה בצורתו, קל וחומר שישפר בשבח מנעישיו או שייחבב דבר מדבריהם שנאמר ולא תחנם לא תהיה להם חן בעיניך, מפני שגורם להדבק עמו וללמוד ממנעישיו הרעים, ואסור ליתן להם מתנת חנם אבל נותן הוא לגר תושב שנאמר לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה או מוכר לנכרי כמכירה ולא בנותנה, עכ"ל.

וענין רעה הוא שרע בעולם והיו דמלאך המוות הוא עצמו השטן, כמו שאמרו בבבא בתרא דף טז. אמר ר"ל הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המוות, והמלאך המוות נעשה מכל העניים שראו בדמים שאינם העניים, כמו שאמרו העין רואה ולב חומד וכלי מעשה גומרי, וזה מה שנתפללים וישבענו מעינינו בישא ומתברך דמלאך המוות, שאם נשמר מעין רעה שלא הסתכל בדברים האסורים, ע"ז יצל מלאך המוות שלא ירא לו מלא עינים שישקוהו. והרי אמרו שאין הקב"ה מוכיר שמו על הצדיקים בחייהן שהרי עד היום מותו היצר יכול להשליך דאדם, אבל מי שהוא סומא המוות מוכיר שמו עליו, שהרי אין לו יצר דעת, ולכן אמר הקב"ה אלוך יצחק בחייו, שהרי וחי יקו יצחק ותבין עינו מראות. וזהו שדרש רב "וחסיד ר' מנחם ל' חלי" חתן הדין, היצר שהקב"ה יציל מוחטא העין שכתבא כל הדעות שבעולם, שכל חלי מנוע מן העין, ואם העין שמוחה מן החטא אין חלי ומרעין בישינו. ואפשר לפרש הפסוק עני עוללה תפשי מכל בעיר עני על פי מה שאמרו חז"ל עני קטנה זה האדם ואנשים בה מעט אלו האברים ובה אליה מליך גדול וסבב אותה זה יצר דעת וכו' ועל זה אמר הכתוב עני עוללה תפשי מכל בעיר עני מכל אברי האדם העין עוללה תפשי עני וכאמור ויתר מכלול שהכל תלוי בעין.

בספר עטרת משה פרשת ואתחנן פ"ו י"ח כתב וז"ל "ועשיית הישר והטוב" לא הישר והטוב בשכל האנושי אלא בעיני השם, כמו שכתוב במלכים ב' כ' ג' "והטוב בעיניך עשיתי", וענין עובדא ברכה ב"ח בתי שקולא ואמר ליה רב למען תלך בדרך טובים א"ל עניי אנו וכו' א"ל אין וארחות צדיקים תשמור שאפי' אין האדם שומר ענינו עוד בדינא בזה כ"כ לקבל עליו התחסדות כאלה, ואין ראוי להצדיק

לעילוי נשמת חזקת יקרים ר' יוסף בן סטי ז"ל שהיה מאי פניו לכל אדם נכבד ליל שבת א' ד"ה תשפ"א • יחי וזכי ברוך